

CAP A LA CONSAGRACIÓ DEL CRIMEN CATALÀ

Àlex Martín Escribà

Universitat de Salamanca

Anna Maria Villalonga

Universitat de Barcelona

Sebastià Bennasar

Universitat Pompeu Fabra

La novel·la negra i policíaca en llengua catalana ha entrat a la Universitat. Durant anys, aquest tipus de literatura ha patit desconsideracions de primer ordre. Catalogada com a lectura d'entreteniment i de consum, havia quedat relegada a les lectures plaents de les hores de lleure.

Avui dia, el panorama ha canviat de manera radical. Si la Universitat ha defensat sempre la necessitat d'obrir les portes a la realitat, difícilment podia frenar l'entrada d'un gènere literari que és capaç d'explicar, com afirma l'escriptor argentí Mempo Giardinelli, «allò que li succeeix a la gent». I és que els números parlen per si mateixos: sense anar més lluny, aquests deu darrers anys s'han publicat a casa nostra més de dues-centes novel·les negres en llengua catalana, un nombre prou important com per no prendre-s'ho a la lleugera.

Quan fem un recorregut constatem que la situació del gènere és actualment molt significativa. De fet, els pioners de la novel·la negra a casa nostra —Rafael Tasis, Manuel de Pedrolo i Jaume Fuster— ja van preveure, fa un bon grapat d'anys, no només la qualitat dels textos, sinó també allò que representaven per als lectors. La literatura negra, emparentada amb «la realitat» i rere la fórmula de lectura atraient i compromesa, no ha de sorprendre que giri al voltant d'allò que Raymond Chandler anomenava «el simple art de matar». I és que, per bé i per mal, un crim permet explicar moltes coses.

Els primers autors van aportar al gènere traduccions i estudis teòrics; van dirigir col·leccions (qui no recorda avui «La Cua de Palla» d'Edicions 62 i «La Negra» de La Magrana) i van liderar col·lectius com l'«Ofèlia Dracs», que tant va suposar per a aquella primera generació d'escriptors, entre els quals destaquen Antoni Serra, Maria-Antònia

Oliver, Margarida Aritzeta o Andreu Martín. De la seva mà, vam conèixer i acceptar l'existència de detectius privats que, com comenta Martín, «viatjaven en 600 per carrers identificables on no sempre trobaven aparcament. I, d'aquesta manera, es va fer realment efectiu l'exorcisme de les nostres pors de cada dia» (MARTÍN: 1990, 35).¹

Bona part de tots aquells esforços han quedat recompensats i avui el gènere negre i policíac a Catalunya té bona salut. Aquests darrers anys noves iniciatives han nascut a la Universitat i al món acadèmic. S'han organitzat cicles de conferències, seminaris, cursos, congressos, taules rodones i, alhora, han proliferat els treballs d'investigació. Com a exemple, podem citar els dos Congressos Internacionals de l'Associació d'Estudis Manuel Vázquez Montalbán o les trobades sobre literatura negra feta per dones en el marc del projecte «Dones i Novel·la Criminal a Espanya (1975-2010): autores, figures de poder, víctimes i criminals», del Centre Dona i Literatura de la Universitat de Barcelona. A la mateixa Universitat s'han organitzat diversos cursos d'estiu (Juliols de la UB) i l'any 2013 la iniciativa es va estendre a la Universitat Pompeu Fabra. D'altra banda, ja fa deu anys que la Universitat d'Alacant ofereix un curs de novel·la negra a càrrec de l'escriptor i periodista Mariano Sánchez Soler.

En un àmbit més divulgatiu, resulta molt rellevant la creació d'espais com la Biblioteca la Bòbila, de l'Hospitalet de Llobregat, l'única especialitzada a l'Estat que compta amb més de 3.000 volums dedicats al gènere negre entre novel·les, assaigs i publicacions especialitzades. També l'obertura de portes a finals de l'any 2002 de la Llibreria Negra i Criminal, a hores d'ara un lloc de referència per als amants del gènere; i la creació dels Festivals BCNegra, que ja va per la desena edició, i Tiana Negra, nascut l'any 2013 com a únic festival estrictament especialitzat en novel·la negra en català. Destaca així mateix la instauració d'alguns premis especialitzats, entre els quals el premi «L'H Confidencial», el «Ferran Canyameres», i el «Memorial Agustí Vehí», que es lliurà el gener del 2014 per primera vegada, així com el sorgiment de l'Associació

¹ MARTÍN, Andreu (1990): «Detectives con 600», *El País* (27 de juny), p. 35.

«En Negre», creada especialment per a la promoció, difusió i estudi del gènere en català.

Una altra prova de la bona salut del negre en català és l'aparició de col·leccions específiques. Sens dubte, la progressiva maduresa del mercat propicia aquests tipus d'iniciatives. A banda de la continuïtat de «La Negra» de La Magrana, noves editorials han apostat pel gènere: la col·lecció «Polar» d'Edicions Curbet de Girona, «Crim.cat» d'Editorial Alrevés i la recent creada Llibres del Delicte.

Quant a la recerca, també comptem amb un conjunt d'estudis prou rellevants. Des de la publicació l'any 2006 de *Catalana i criminal*, d'Adolf Piquer i Àlex Martín, han aparegut: *Pot semblar un accident*, de Sebastià Bennasar (Meteora, 2011), *La Cua de Palla: retrat en groc i negre*, de Jordi Canal i Àlex Martín (Alrevés 2011), *Les veus del crim*, d'Anna Maria Villalonga (Alrevés 2013) i diversos articles en revistes acadèmiques: «Els Marges», «Revista de Catalunya», «Serra d'Or», «Caràcters».

Evidentment, aquesta producció ha estat possible gràcies a l'existència d'un bon nombre d'escriptors que cultiven el gènere en la nostra llengua. A banda dels sospitosos habituals, s'hi han afegit fornades de nous culpables que han contribuït a l'efervescència actual. Resulta impossible intentar citar-los sense córrer el perill de deixar-nos-en algun, però sempre podem recórrer a les cinc antologies publicades en els darrers anys, les quals ens ofereixen un ventall de noms prou ampli. Ens referim a *Crim.cat, collita de narradors del gènere negre en català* (2010); *Un riu de crims* (2011), *Clio i assassina* (2013), *Crim.cat 2.0, més sospitosos del gènere negre als Països Catalans* (2013) i *Elles també maten* (2013).

En aquest monogràfic hem volgut fer una selecció prou significativa, essent conscients que no hi són tots els que hi haurien de ser. Us acostem, però, deu noms que van des dels inicis del gènere, als anys seixanta, fins a l'actualitat. Per trencar les regles del joc —no oblidem que estem parlant de novel·la policíaca— hem decidit invertir l'ordre lògic en l'aparició dels articles. Així, el lector primer hi trobarà els autors més recents i, per últim, els clàssics, ja consagrats. Per ordre d'aparició tenim: Jordi de Manuel, Agustí Vehí, Teresa Solana, Andreu Martín, Ferran Torrent, Maria-Antònia Oliver, Antoni Serra i, com no, Jaume Fuster, Manuel de Pedrolo i Rafael Tasis.

Com el lector podrà observar, els articles són susceptibles d'ésser dividits en tres parts. Una, ben canònica, que agrupa dos autors clàssics: Tasis, com a referent policíac a l'estil de Conan Doyle o Agatha Christie; i Pedroló, que s'emmiralla directament en la novel·la negra nord-americana. Sens dubte, el seu llegat obre les portes al segon grup: encapçalat per Jaume Fuster, autor fundacional, i esplèndidament representat per Maria-Antònia Oliver, Antoni Serra, Andreu Martín i Ferran Torrent. La resta d'autors pertanyen a la generació més moderna i evidencien l'heterogeneïtat d'estils i tendències que el gènere ha anat progressivament assolint.

La publicació d'aquest monogràfic representa, per ella sola, una petita —o gran— victòria. No podem tancar els ulls a la realitat: no fa gaire hagués estat impossible, entre d'altres motius per la dificultat, atesa la manca de consideració del gènere, de poder comptar amb deu investigadors que se'n fessin càrrec. Aquesta és la raó de la diversitat de veus i estils que presenten els articles, ja que els autors provenen de diferents àmbits, des de l'universitari al de la divulgació i la creació.

Abans d'acabar, volem trencar una llança —que no sigui letal!— a favor del gènere. Com comprendreu, no podia ser d'una altra manera. Estem convençuts que la literatura negra i policíaca, com tota literatura, reflexiona sobre la condició humana i, per damunt de tot, esdevé un vehicle idoni per reflectir la realitat que ens envolta. Ja ho creia Manuel Vázquez Montalbán quan afirmava que «la novel·la criminal estava predestinada a convertir-se en la narrativa social dels nostres temps». Per tant, ens congratulem que la Universitat comenci a obrir les portes a un gènere que trenca motlles, compta ja amb un solvent recorregut històric i posseeix milers i milers de lectors arreu del món.